

тобто суди, які розглядали цивільні справи. Водночас слід було підкреслити, що компетенція совісного суду була зорієнтована передусім на кримінальні справи, розгляд яких на підставі засад *boni et aequi*, з певним відхиленням від формальних приписів закону, з сучасних позицій вже не може вважатися правильним.

Крім того, на с. 29 авторка зазначає, що окремі положення знаменитого Наказу Катерини II 1767 р., даного Комісії для створення проекту нового Уложення, було запозичено у Ш. Л. Монтеск'є, Ч. Беккарія та У. Блекстона. Поділяючи цю думку щодо перших двох мислителів, стосовно ролі останнього є підстави сумніватися. «Коментарі до англійських законів» У. Блекстона було надруковано в Оксфорді у 1765–1769 рр. Разом з тим відомо, що Катерина II, не володіючи англійською мовою, використовувала французький переклад цієї праці «*Commentaires sur les loix angleises*» (у шести томах), надрукований у Брюсселі тільки у 1774–1776 рр.

Проте усі ці зауваження не мають визначального характеру і не змінюють загалом дуже позитивної оцінки рецензованої монографії, що, на нашу думку, буде користуватися попитом, як серед науковців, так і з боку усіх, хто цікавиться історією суду та судочинства.

І. Б. УСЕНКО,
професор

Т. І. БОНДАРУК,
кандидат юридичних наук

ПРО ПОЛЬЩУ – ОБ'ЄКТИВНО І З ПРИЯЗНЮ

Споківнічні зв'язки між Україною і Польщею, а також перебування упродовж більш як двох століть (1569–1795 рр.) українських земель у складі Речі Посполитої, викликають стійкий і цілком щирий інтерес вітчизняних суспільствознавців до державно-правових інститутів і процесів на польських теренах. Своєрідною відповіддю на таке «соціальне замовлення» став вихід у світ навчального посібника відомого львівського історика права, професора Бориса Йосиповича Тищика «Польща: історія державності і права (XI – початок XXI ст.)»*.

Рецензоване видання не лише заповнює відчутну лакуну в навчально-методичній літературі, а й становить значну наукову цінність. Зумовлено це насамперед фундаментальним підходом автора, його глибоким знанням відповідного джерельного та історіографічного матеріалу, розглядом конкретних державно-правових інститутів і процесів у широкому історичному соціально-економічному контексті з одночасним збереженням необхідного балансу між різними складовими цивілізаційного поступу. Заслугує на повагу відчутний

* Тищик Б. Й. Польща: історія державності і права (XI – початок XXI ст. – Львів: Світ, 2012. – 512 с.

дослідницький інтерес автора до складного, багатого в чому унікального державно-правового розвитку Польщі, який не може не відчувати кожний небайдужий читач. Професор Б. Й. Тищик не оминає гострих кутів у багатовікових українсько-польських стосунках, не має, схоже, жодного пієтету до польського «шляхетського гонору», але водночас з щирою приязню і співчуттям зображає наполегливу боротьбу кращих синів польського народу за власну державність, віддає належне тим демократичним інститутам, які народилися і розвинулися на польській землі

Навчальний посібник складається з передмови та шести розділів, в яких викладена авторська концепція становлення та розвитку польської державності та права і відображені її сутнісні ознаки. Очевидно, що авторові вдалося досягти головної мети своєї праці – створити цілісну картину державно-правового розвитку Польщі впродовж її тисячолітньої історії. Він об'єктивно висвітлює основні моменти державно-правового розвитку Польщі в добу Середньовіччя (X–XVII ст.), Нового часу (XVII ст. – 1918 р.) та Новітнього часу (1918–2010 рр.), вирізняючи в кожному періоді, на його думку, найсуттєвіше, і таким чином, дає читачам ключ до розуміння багатьох «вузлових» моментів розвитку польської державності, які дістали різні, часом полярні оцінки в історіографії. Водночас викладений матеріал дає широкий простір для власних висновків і спонукає до самостійної роботи.

Так, наприклад, загалом справедливий, але зовнішньо контрверсійний, скептицизм автора щодо поширеної серед польських дослідників оцінки XVI ст. як «золотої доби» польської культури, часу злету політичної свідомості шляхти, заохочує читача до з'ясування підстав такої розбіжності у висновках. Одним з можливих варіантів такого «домислення» стає усвідомлення, що шляхетський рух другої половини XVI ст., що дійсно увінчався «сваволею шляхти, ігноруванням нею інтересів інших станів, передусім міщан, доведенням до абсурду засад шляхетської псевдодемократії з її обов'язковою одногосподністю – *liberum veto*» (С. 93), водночас спричинився до створення на теренах Центрально-Східної Європи особливого культурного клімату і звичаїв, що їм було притаманне замилювання свободою, почуття власної гідності, потяг до самоврядування і гордість з можливості здійснення і контролювання державної влади*.

Варто зауважити, що аналізуючи очима правознавця польську історію, львівський професор, на нашу думку, ні на мить не забуває про те, що у відповідний час відбувалося на українських землях, який вплив мав «польський чинник» на нашу власну історію.

Безперечно актуалізує видання, значно розширюючи його аудиторію, виклад сучасної історії державно-правового розвитку Польщі (від 1989 р. до сьогодні). Як видається, авторська інтерпретація відповідних історичних та юридичних фактів дає чітке уявлення про зміст, значення та ефективність

* Камінський А. С. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура / Пер. з пол.. Я. Стріхи. – К.: Наш час, 2011. – С. 13.

польських державно-правових реформ, і в цьому аспекті може бути добрим посібником для тих українських політиків і державних діячів, для яких польський досвід багато в чому є взірцем.

Загалом, попри свідоме намагання автора уникати політичних оцінок подій, правових актів, діячів, а натомість викласти суть того чи іншого явища, його позиція доволі чітко артикулюється. І це, з огляду на фаховість ученого, насправді, є додатковим позитивом видання. Так, навіть акцентований (С. 500) вибір «основних моментів становлення, розвитку та суті польської державності і права» виявляє авторські пріоритети. Зокрема, можна констатувати певне превалювання державницьких сюжетів над правовими, що зумовлено, уявляється, як драматичністю державно-правового розвитку Польщі на межі західної і східної Європи, так і передусім навчальною метою цього комплексного посібника.

Утім, все ж викликає жаль, що обсяг книги не дав можливості шановному професору докладно зупинитися на характеристиці ряду правових джерел і їх системи загалом. Так, нам не вдалося знайти у рецензованій праці відповіді на питання, яку роль відігравали у правовому житті Речі Посполитої знамениті Литовські Статути. Викликають певні сумніви і авторське отожднення двох різних форм державного устрою – реальної унії і федерації (с. 8), переклад поняття «вайхбільд» як «міська територія» (с. 117).

Попри наведені «дрібнички», можна з впевненістю сказати, що рецензоване видання створює міцний фундамент для подальших досліджень історії державності і права Польщі, є необхідним для студіювання історії держави і права України, і загалом є вагомим внеском до скарбниці української історико-правової науки і освіти.

В. Т. ОКІПНЮК,
кандидат юридичних наук
О. О. САМОЙЛЕНКО,
кандидат юридичних наук

НОВА КОМПЛЕКСНА ПРАЦЯ З ІСТОРІЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ*

Історія сил охорони правопорядку в нашій країні сягає в глибину століть. Безумовно, вивчення історичного досвіду діяльності органів поліції має певну практичну цінність для поліпшення організації і діяльності сучасної української міліції. Аналізуючи помилки вчорашнього дня, ми тим самим вчимося уникати помилок сьогодні та завтра. І це особливо важливо зараз, коли ми є свідками докорінної реформи органів внутрішніх справ України. Можливо, вже найближчим часом відбудеться відмова від застарілого, що не відповідає

* Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст. – 1917 р.): [монографія] / О. М. Бандурка, В. А. Греченко, О. Н. Ярмиш. – Х.: Золота миля, 2012. – 616 с.